

РЕЦЕНЗИЯ

На докторска теза „Функцията като проблем при формообразуването на гривната в бижутата от края на 60-те и началото на 70-те години на XX век“ представена от докторанта Евгения Лазарова Цанкова с научен ръководител проф. Димитър Делчев

Рецензент: проф. Георги Георгиев

За публичната си защита Евгения Цанкова представя текст и приложение с илюстративен материал с общ обем 214 стр. и 272 илюстрации в приложението. Представен е и автореферат от 32 стр., в който е включен и списък с публикациите на докторанта по темата на дисертацията (обемът покрива и надхвърля изискванията за хабилитационен труд).

Дисертационният труд е конструиран в увод и три глави развиващи последователно логични допълващи се аспекти на основното съдържание.

Разглежда се неразработвана област в научно изследователското поле на дизайна и приложните изкуства.

Корелациите функция – форма, функция – формообразуване са фундаментални в теорията и практиката на дизайна и приложните изкуства. Тяхното изследване, чрез проследяването на развитието на отделен обект (предмет, продукт) – гривната в културната история, дава възможност под нов ъгъл и по нов начин да се разглеждат тенденциите в етапите на развитие на дизайна.

Избран е за анализ ключов, основен по важност период от 20 в. – 60-те и 70-те години. Периодът е революционен за всички изкуства, радикално е повлиял и развитието на съвременната бижутерия.

Изследването е актуално, с фактологическа, познавателна и практическа насоченост. Докторантът показва широка осведоменост по темата, задълбочени познания в технологиите подкрепени и от личен професионален творчески опит.

Разделянето на текст и изобразителен материал спомага за логически плавното изложение на текста и същевременно дава възможност изображенията да се възприемат в хронологичната им последователност и в групи към представените автори. Така се дава възможност да се проследят стилистичните линии и връзки, да се разграничат стилите особено на отделните периоди. Евгения Цанкова успява чрез точният подбор на изображенията да ги включи във взаимен диалог в убедителна подкрепа на тезите си. (Позоваването на илюстрациите в текста става чрез посочването на номерацията в приложението). Дисертацията е снабдена с библиография от 92 заглавия и електронни сайтове и издания. Позоваването на чужди автори, произведения, цитати коректно са изнесени под линия в изложението, с указан източник, страница, датировка. Конструкцията на текста е много сполучлива, професионална, логична и стегната.

В обширния увод се разглежда актуалността на темата, формулирани са целите и задачите. Посочен е предмета на изследване – влиянието на функцията върху художествените инвенции, контекста на бижутерията от периода 60-те 70-те години – гривната – орнамент за тяло. Обяснена е необходимостта от въвеждане на термина „орнамент за тяло“, ключов за изследването и за главната работна хипотеза. Изяснява се и се прецизира терминологичния апарат, с който се работи дисертацията и с отнасянето му към гривната и формообразуващите фактори, материали и спецификите при структуриране на формата.

В увода са указани методите на изследване: историографски, аналитичен метод към литературата свързана с дисертацията, интердисциплинарен подход към обектите за анализ на принадлежността им към съответните художествени периоди от историята на декоративно приложните изкуства, системно-аналитичен метод към анализа на различни подходи при структурирането на гривната.

Задачите на изследването са подредени последователно в осем точки, подлежащи на развитие в следващите глави на дисертацията.

Първа глава на изследването е посветена на развитието на формата на гривната. Това развитие е проследено през цялата история на културите до края на разглеждания основен период – 60-те – 70-те години на 20 в.

В една дълга хронологична екскурзия се проследява и проучва развитието на гривната в различни култури. Обработен е огромен по обем фактологичен материал. Опасността от затъване в обширни обзори на познати факти и описания е избягната от избора на научната тема, фокусирана върху тесен, конкретен проблем. Избраната специфична оптика позволява елегантен исторически срез, в който информативната част е умело допълнена с техникотехнологични характеристики на гривните от всяка епоха и регион. (Очевидни са технологичните познания на докторанта от професионалния му практически опит).

От общите характеристики на гривната се преминава към разглеждане на форма и функция за да се стигне до структурната класификация на формата на гривната. Нуждата от тази класификация се определя от необходимостта да се дефинират общите структурни зависимости в процеса на проектиране и реализиране на гривните, които са в основата на създаваните през 60-те и 70-те години „гривни – орнамент за тяло“.

Не са пропуснати знаковото и символно значение на гривната, връзката със сакралното и трансцедентното като част от естетическата функция. Споменати са ерудирано и стегнато. Тяхното по-широко разглеждане е невъзможно в ограничения обем на дисертацията.

След хронологично проследяване на гривната като функция и формообразуване в исторически план и по географски региони, включително и по българските земи, изследването се фокусира върху бижутерската индустрия. Тя се разглежда от зората на 20 век до основния по важност за дисертацията период – 60-те 70-те години и се проследява трансформацията на бижутерията във вид изкуство. Акцентира се върху взаимодействието приложно и изобразително изкуство: „То не се свежда до механично съединяване на елементи, форми, изразни средства – за да се получи органична спойка. Изразява се с единно неделимо цяло, в което двете изкуства съществуват като

два различни компонента, но са така споени, че да не се чувства никакво насилие върху закономерностите и възможностите на материали и особеностите на технологията върху специфичния начин на формообразуване и образност на приложното изкуство като основно базисно изкуство.“ (Е. Ц.). Това са основите, върху които стъпват съвременните автори на художествена бижутерия. В тази връзка и като влияние на формообразуването като технология и естетика са разгледани и жалонни за развитието на дизайна школи и художествени течения.

Движението „Изкуство и занаяти“, Ар Нуво, Сецесион, школите Де Стийл, Баухаус, ВХУТЕМАС, Модернизма с разнообразието от течения, направления, са дефинирани лаконично и точно, акцентирано е върху новаторската им роля и богатство на идеи. Разгледано е мястото на бижутерията в тях. Посочени са и най-ярките представители на бижутерския бранш и дизайна на бижута. Авторският анализ на докторанта е подкрепен с прецизно подбрани цитати на водещи автори, специалисти и художествени критици. Евгения Цанкова е успяла да извлече смисловата есенция на фактите и да ги подчини на интелектуалната конструкция на тезата.

Във Втора глава се разглежда най-значимия период на изразяване и творческо развитие в бижутерията, който протича в Европа през 60-те и 70-те на 20 век, известен като „Ново движение за бижута“. В текста се изследват най-характерните черти на движението, знакови за него творци, които с работите си преобръщат разбирането за бижутерия. Анализирани са от докторанта, с цел изследване проблемите на функцията при формообразуването творческите постижения на Гис Бакър, Еми фон Лийрсум и цяла плеяда изтъкнати дизайнери – техни съвременници. Те с творчеството си откриват нови полета за реализации, създават предпоставки за нови артистични визии, за нови технологични формообразуващи решения. Въвеждат иновационни в използването си материали, обединяват технологии, красота, баланс и чистота на формите.

Проследени са регионалните особености в развитието на „Новите бижута“ (конкретната има проява в гривните) в Холандия, Англия, Германия, Швейцария като логична зависимост и от постиженията на скандинавския

дизайн от 50-те години и с респекта към постиженията на Баухаус. Разглежданите тенденции, автори и постижения са съпроводени с добре подбрани примери, цитати и убедителен авторски коментар в подкрепа на основните тези в дисертацията. Чрез изследването на функцията в бижутата през 60-те и 70-те години се внася яснота в термина „орнамент за тяло“. Изводите са, че връзката тяло-накит не е еднопосочна, тя е корелативна, тоест тя е взаимозависима, взаимосвързана, динамична, но запазвайки идентичността на елементите. Тази връзка – гривна-тяло се възприема като интегрален жест на присъствие. Творбата – гривната, разпознава средата – тялото като част от местоположението си, като част от себе си, превръщайки се в „орнамент за тяло“ и в самостоятелна форма за изразяване.

В трета глава, чрез направената вече структурна класификация се анализират конкретни примери – гривни „орнамент за тяло“. На базата на основни структурни зависимости се разглежда разнообразието от формообразуващи принципи и концепции. Анализирани са гривните в двете им основни групи и многобройните им подразделения и варианти подкрепени изчерпателно с изображения в приложението. Текстът в тази си част е изключително информативен, с висока познавателна стойност. Тук е най-очевидна практико-приложната насоченост на труда. Той може да се възприема като кратко техническо ръководство със споделен авторски практически опит.

Евгения Цанкова демонстрира компетентност, информативна ширина, задълбоченост в разработването на докторската дисертация. Хабилизационният труд е актуален и изчерпателен. Характеризира се оригиналност на изследването.

Приносителите са точно дефинирани, подчертан е факта на тяхната уникалност, научна значимост и практическа приложимост. Приносна е и авторската методика за структурен анализ на разглежданата проблематика, както и въвеждането на нова терминология. Приносен е и богатия илюстративен материал и обемната библиография по темата.

За мен целият дисертационен труд е приносен и ще бъде полезен в специализираната образователна сфера, както и за теоретици, художници и дизайнери.

Като давам висока оценка на хабилитационния труд и приносите му, предлагам на Научното жури присъждането на научно-образователната степен „доктор“ на Евгения Лазарова Цанкова.

проф. Георги Георгиев